

ПРОБЛЕМА ТИПОЛОГІЇ ПАРТІЙ В СУЧАСНІЙ ПАРТОЛОГІЇ

В статті досліджується одна із актуальних проблем партології, яка пов'язана з процесами трансформації партій та їх типології. Стаття ставить за мету розкрити існуючі на сьогодні підходи до проблеми типології партій. В статті показано, що характерною рисою сучасної партології є поділ партій на системні та антисистемні. Системні партії класифікуються як партії мейнстріму. Їх типологія сьогодні визначається не тільки класичною матрицею – ліві-праві-центр, але як і партія-картель. Проблема класифікації антисистемних партій має яскраво виражений дискусійний характер. Одночасно відбувається процес зближення системних та антисистемних партій, створення так званих гібридних партій. Проведений аналіз демонструє, що проблема типології партій в сучасній партології не має однозначних підходів і має дискусійний характер.

Ключові слова: *типологія, партологія, партія-мейнстріму, системні партії, антисистемні партії.*

DOI 10.34079/2226-2830-2019-9-26-114-123

Проблема типології партій сьогодні є однією з актуальних проблем. Великий інтерес до даної теми обумовлений збільшенням динаміки партійного будівництва, інтенсивністю процесу партогенезу, який має багатовекторний характер. У контексті цього різко актуалізувалась проблема ідентифікації партій, в наслідок неможливості їх визначення в рамках класичних кваліфікаційних матриць. Основи прийнятої класифікації партій були закладені М. Вебером, а потім отримали подальший розвиток в праці М. Дюверже «Політичні партії» [7]. Їх концептуальні підходи отримали подальший розвиток в працях О. Кіркхаймера, З. Ноймана, Дж. Сарторі.

У той же час в умовах постіндустріального суспільства змінюється соціальна структура суспільства, що призводить і до якісних змін світоглядних установок електорату, появи нових потреб та вимог, які не могли вписатись в рамки існуючої ідеологічної парадигми - праві-ліві-центр. Виникають нові партії, які за своїми світоглядними установками, так й за своєю структурою, цілями, задачами та функціями не підпадали до класифікації. Традиційні партії, діючі в межах даної парадигми, також трансформувались, здобули нові якісні характеристики які дали можливість дослідникам використовувати по відношенню до них таке поняття як «партії мейнстріму».

Усе це вимагало від дослідників пошуку нових підходів до класифікації як нових партій, так і для більш чіткого визначення типу старих партій, що трансформувались. Проблема типологізації стала однією з найбільш досліджуваних у сучасній політичній науці. У той же час складність процесу партогенезу обумовила різноманітність підходів до його аналізу. Для України, де процес партогенезу відбувається надзвичайно активно, а процес формування її партійної системи носить незалежний характер, проблема типології партій особливо актуальна.

Проблема типології партій широко представлена в працях західних дослідників. Серед них особливо необхідно виділити праці Г. Івелла, О. Кіркхаймера, М. Картце, Х. Маргеттса, К. Мюдде, Дж. Сарторі, П. Таггарта. Серед авторів, які працюють на пострадянському просторі це праці К.А. Александрова, А. Бадаєвої, Г. Вайнштейна, К.Г. Холодковського, С.В. Поцелуєвої, В.М. Сергеева, Л.В. Сморгунова, Є.Н. Спаського. Серед українських дослідників це праці Т.М. Бруса, М.І. Гримської.

Мета даної статті розкрити існуючі на сьогодні підходи до типології партій, розкрити критерії, які лежать в основі їх класифікації.

Звернення дослідників до проблеми типології партій обумовлена не тільки з точки зору подальшої розробки теоретичних основ партіології, але й об'єктивною реальністю політичного процесу, в рамках якого відбувається процес формування третього типу партійної системи, яка характеризується множинністю партій та фрагментацією політичного ландшафту, розмитістю самої організаційної структури партії, форми політичної організації, звуженням функцій [6, с. 54].

Однією з характерних рис даного процесу є поява великої кількості нових партій. Так, за підрахунками російського дослідника Г. Вайнштейна в ХХІ ст. з'явилося 69 нових партій, у тому числі 40 з 2010 р. по 2017 р. [5, с. 19]. Активно відбувається процес фрагментації політичного та подрібнення електорального простору. Яскраво це можна побачити на прикладі Німеччини. Так, в 1976 р. у виборах брали участь 17 партій, у 2017 р. їх кількість склала 42 [28, с. 18]. Усього в Німеччині офіційно зареєстровано понад 110 партій [6, с. 54]. Процес фрагментації політичного простору характерний для більшості країн. Так, в Австрії сьогодні нараховується понад 300 політичних партій [28, с. 18].

Одночасно проходить процес трансформації системних партій. У цих умовах виникає нагальна необхідність визначити сутність цих явищ. Більш чітко визначити поняття «нова партія». Особливо актуально це було для країн перехідного періоду, де в кожних виборах після режимної трансформації брало участь в середньому 5,6 % нових партій, які отримали в середньому 19 % голосів виборців [17, с. 9]. Концепт даного поняття був даний в працях західних дослідників С. Хага, К. Сіттера, М. Тавітса, який дав наступне визначення нової партії. «Новою є та партія, яка або виникла в наслідок розколу існуючої партії, або достовірно є новою у тому сенсі, що вона утворюється без якої-небудь допомоги членів існуючих партій [30, с. 87].

Ознаки «нової партії» докладно досліджує російській дослідник Л.В. Сморгунов. До них він відносить відсутність зв'язків з історично-існуючими партіями, як правило вони виникають між виборами, та намагаються зайняти певну не зайняту ідеологічну нішу чи вступають в конкуренцію за неї з іншими партіями, мають нову назву та нових лідерів [17, с. 10]. У цей період серед наукової спільноти широке розповсюдження отримує поділ партійних систем на два табори – це партії системні та антисистемні.

Під поняттям системних партій розуміють всі традиційні партії, які ще називають партіями-мейнстріму. Сутність моделі розвитку, яку реалізує мейнстрім є глобалізм та орієнтація на продовження глобалізації. Формування мейнстріму в західному світі дослідники відносять до 90-х рр. ХХ ст., який на практиці виражався у стиранні протиріч між право та лівоцентристськими партіями, які боролись за владу [15, с. 11].

До антисистемних партій, які ще часто називають антиглобалістськими включають всі ті партії, які не можуть бути визначені та описані в рамках визнаних критеріїв. Практично всі дослідники сходяться на тому, що феномен антисистемності є надзвичайно

складним та чітко простежується тенденція до його подальшого ускладнення [5, с. 22]. Само поняття антисистемної партії було введено Дж. Сарторі в 60-х рр. минулого сторіччя. Під цим поняттям автор мав на увазі добре ідентифіковані партії з виступаючими ультраправими чи ультралівими альтернативами існуючому політичному режиму, та які відносяться до партій ультрарадикального екстремістського толку.

До типології системних партій в цей період широко використовується концепт, який був введений в науковий обіг О. Кіркхаймером «хапай всіх» (catch-alleparty), так звані «всеїдні партії», які втягують до себе представників усіх соціальних верств [23, с. 163]. Прикладом таких партій, які намагались врахувати інтереси та сподівання усіх верств населення, інтегрувати в себе як можна більше громадян є ХДС та ХСС в Німеччині, Австрійська народна партія. На початку XXI ст. ці партії вступили в нову фазу свого розвитку, яка характеризувалась глибокою системною кризою, яка яскраво проявилась в скороченні їх чисельності та впливу, втрати частини свого електорату [12, с. 32].

Зіткнувшись зі складнощами ці партії приступили до пошуку нової моделі поведінки, яка змінювала їх внутрішню структуру, функції. Такий тип партій був виділений ще в кінці 80-х років минулого сторіччя Р. Катцом та П. Меіром - «партія картель» чи «картельна партія». Партія-картель - це модель політики участі, які передбачає бюрократизацію партій, її зрощування з державним апаратом [1, с. 41]. Її ознаками дослідники виділяли наступні: зрощування з державою через доступ до публічних постів, державне фінансування, широке використання державних ЗМІ, послаблення міжпартійної конкуренції, партії картелі домовляються між собою, підвищення рівня «всеїдної партії» за оцінкою Р. Катц та П. Меір перетворює їх в напівдержавні агентства. Як правило це правлячі партії [22]. Ці науковці вбачали можливість трансформації правлячих партій Німеччини, Австрії та партії Північної Європи в партії такого типу.

Ряд дослідників схильні бачити у картельних партіях гібрид масової та кадрової [18, с. 101]. Даний концепт типології викликав широку дискусію і далеко не всіма науковими та експертними спільнотами він сприймається. На сьогодні приведена типологія носить все ж таки характер гіпотези [18, с. 109].

Ряд дослідників на основі аналізу процесу трансформації, який відбувається в партійних системах в першу чергу в країнах Європи, схильні виділяти партії символічного толку [14, с. 27]. Під даним типом партії вони розуміють коаліцію, яка формується біля значущих політичних символів, які відображають різні сегменти політичної культури, і яка не співпадає з формально визначеним звичайним партійним ландшафтом. Прибічники такого підходу визначають символічну партію через концепт політичної культури [14, с. 27]. Основою цих партій є соціоморальна середа. Критеріями ідентифікації символічних партій є прапори, свята, у той час як ідеологічні доктрини і партійні білети відіграють тут другорядну роль [14, с. 31].

Виділяють і такий тип партій як «програмні», які мають ідеологічну основу та відображають інтереси певної верстви населення. Прикладом слугує партія «Яблуко» в Росії. Існують і «харизматичні» партії, де лідеру надано велику роль і в яких майже не зачіплюється змістовна складова політики [10, с. 146]. Прикладом такої партії може слугувати іспанська партія «Подемос», коли 50 % громадян добре знали та симпатизували її лідеру Пабло Іглесіас, і тільки 1% знали про існування Подемос [19, с. 17]. А також клієнтистські партії – партія яка пропагандує загально загальнозначущі блага, на практиці ж піклуються лише про забезпечення своєї клієнтури – групи своїх виборців з допомогою різного плану ресурсів, субвенцій, пільг тощо [19, с. 17].

Розробка концепту типологізації партій із антисистемного табору зіткнулась з великими складнощами – неможливістю вписати їх до традиційного «мейнстримного» політичного простору, оцінюючи їх в парадигмі «праві-ліві- центр» за допомоги стандартних критеріїв.

Сам термін антисистемна партія був введений ще в минулому сторіччі Дж. Сарторі. Тоді під цим поняттям розуміли опозицію в існуючому політичному режимі, та партії які відносяться до партій ультрарадикального екстремістського толку. Сьогодні таке тлумачення антисистемних партій не відображає їх суті і не може бути використане для їх ідентифікації. У цьому контексті проблема розмежування системної та несистемної політики стала в ході аналізу значно складнішою та має тенденцію до нарощення складнощів у визначенні їх принципових відмінностей, а також при виділенні типології антисистемних партій. Складнощі при виділенні суті та описі нових антисистемних партій в межах старих критеріїв призвели до того, що саме поняття антисистемності носить дискусійний характер і має різні визначення. Так, в літературі для визначення причетності до антисистемних партій широко використовується наступне визначення - це партії виклику, партії протесту, бунтівні партії, антиістеблішментські партії, партії аутсайдері.

Ф. Хартлеб виділяє всередині антисистемних партій як націоналістичну праву популістську партію з антиісламською направленістю (прикладом слугує угорська партія Йоббік, фінська «Справжні фіни»), неординарні «клоунські» партії (Рух Палікота), масово-орієнтовні, лідери яких є активними інтернет-блогерами, як лідер партії Свободи в Нідерландах [21]. Крім того при описі даних партій такі назви як партія-спалах (flash-party), couch-party – партія, яка розміщується на дивані, а також партії, які дистанціюють себе від звичайної політики. Це «Незалежні особи» в Словаччині, «Звичайні люди», а також на початку її діяльності відносили і Рух п'яти зірок [2, с. 47]. Для них усіх характерне широке використання Інтернету та соціальних мереж. Принципово новим типом партій, які знаходяться в антисистемному таборі стали мережеві партії.

Вперше даний тип партій був введений Х. Маргеттс, яка розглядала їх появу як закономірний результат розвитку траєкторії партогенезу від домінуючої кадрової партії до масової, а потім до всеохоплюючих та картельним і врешті до нового типу партій, визначеної як «кіберпартія» [26]. Витоки даного типу вона бачить у зміні патерну політичної участі, розповсюдженням змішаних електоральних систем та розвитком Інтернету та мережевих систем. Ключовою ознакою цих партій вона бачить - відмову від звичайного формального членства і перехід на прями зв'язки з виборцями [27].

Сьогодні по відношенню до даного типу партій використовується ряд термінів. Це кіберпартії, онлайн-партії [11], віртуальні, Інтернет-партії, партії одного автобуса [16, с. 32], а також мережеві партії. Ознаками даного типу партій дослідники вважають відсутність членства, партійні канали комунікацій є мережеві канали, внутрішні та зовнішні, це прями зв'язки з виборцями, сильна партійна конкуренція за різноманітні уподобання виборців, а їх роль в політичному ландшафті – це положення між громадянським суспільством та державою [16, с. 30].

Відрізняючи різноманітність цих партій, дослідники роблять висновок, що всі вони як правило позиціонують себе як супротивника існуючих партій, чітко визначаючи свої позиції як антиполітичні, антиістеблішментські та відносять себе до антисистемних партій. Всі вони несуть у собі потужний протестний потенціал, є прибічниками демократії, що дозволяє говорити про них як о популістських партіях [13, с. 129]. У той же час в рамках ідеологічних критеріїв їх достатньо складно ідентифікувати [16, с. 32], бо вони можуть

бути рознесені по всьому політичному спектру: від лібертаріанства до консерватизму ультра правого толку та націоналізму [13, с. 129]. Яскраво вираженою особливістю цих партій є їх персоналізація. До них у повній мірі можна віднести тезу про те, що на зміну програмам приходять імідж партійних лідерів як найбільш ефективний інструмент комунікації та інформації. Яскравим прикладом може слугувати Партія свободи в Нідерландах, яка фактично складається з однієї особи – її лідера Г. Вілдерса, є у той же час однією з впливових політичних сил в країні [13, с. 130].

Перевага даного типу партій перед традиційними є те, що вони мають незначні витрати на партійний апарат, мають широку аудиторію, інтерактивний характер спілкування, інтенсивний та швидкий інформаційний обмін [13, с. 130]. Найбільш яскравими представниками даного типу партій сьогодні є Партія звітності, компетентності та прозорості (РАСТ), яка раніше мала назву Онлайн-партія Канади, Партія сподівання в США, Рух Палікота в Польщі, яка потім отримала назву Твій рух, Словацька партія Простий народ та незалежні особистості.

До них можна віднести і Піратські партії, які виникли у віртуальній мережі. Ці партії трансформувались в реальну політичну силу, увійшовши не тільки у місцеві та регіональні органи влади, але й на національному та наднаціональному рівнях, отримавши від своїх виборців мандати представляти їх інтереси у Європейському парламенті.

Особливо необхідно виділити Рух п'яти зірок в Італії, який зародився як мережева партія, а сьогодні вона знаходиться на стику між різними організаційними моделями та концепціями демократії, поєднуючи у собі онлайн та автономний режим присутності, має горизонтальні структурні елементи, але процес прийняття рішень відбувається зверху донизу. Партія розташована за межами ідеології, маючи електорат з різними поглядами [20, с. 432]. Дослідники вважають, що партії типу онлайн мають хороші перспективи, бо вони відповідають запитам виборців, надаючи їм можливість реалізовувати свої інтереси через віртуальні форми політичної участі [11].

Ряд дослідників по відношенню до антисистемних партій використовують поняття «маленька партія» - це партія, яка не входить і не очолює уряд і в перспективі не зможе, так як має обмежену кількість виборців. Як правило малі партії концентруються на відносно вузькій цільовій електоральній групі, яка не входить до інтересів крупних партій [3, с. 10]. У той же час вони володіють значним сумарним потенціалом, формують розрізнені мережеві структури. Як правило вони висувають свої лозунги, які мають значення для невеликої електоральної групи, інтереси яких великі партії не віддзеркалюють [3, с. 9]. Кількість подібних партій, діючих як правило на регіональних та місцевих рівнях, а іноді й на федеральному незмінно зростає, як правило це партії однієї теми, інтересу - Партія жінок, чи партії одного регіону – Баварська партія [3, с. 9].

Малі партії, як вважає ряд дослідників виконують функції індикаторів та своєчасних суспільно-політичних сигналів. Вони дозволяють утягнути в політичний дискурс широке коло, у тому числі і радикальні точки зору [9, с. 64]. Одночасно вони створюють нову конкурентну середу [3, с. 9]. По відношенню до малих партій широко використовується поняття етабліровані партії. Це малі партії, які досягли успіху, отримали мандат в парламент і визнаються іншими акторами і політичними партіями як можливий партнер для коаліції [8, с. 25].

З виникненням нових антисистемних партій сьогодні чітко простежується тенденція зближення системних та антисистемних партій, коли системні партії беруть на озброєння як лозунги, так і ряд позицій, зокрема їх різко негативне відношення до мігрантів,

підлаштовуючись під вимоги та настрої свого електорату [5, с. 23]. Це дало можливість ряду дослідників використовувати для характеристики партій такі поняття, як «відносна антисистемність», популістські партії, «часткова» чи «обмежена антисистемність», коли партії стоять на несприйнятті лише окремих позиціях, але які мають принципове значення – це євроінтеграція [5, с. 23-24]. Одночасно відбуваються процеси пов'язані з трансформацією антисистемних партій в системні. Яскравим прикладом може слугувати «Народна партія Норвегії».

При пошуку критеріїв типології антисистемних партій, ряд дослідників використовують приставки ультра (праві чи ліві), доповнюючи даний критерій оцінки – радикальним популізмом. При цьому, як правило, не розкриваючи чим радикальний популізм в епоху постіндустріального суспільства відрізняється від своїх попередників. Такий підхід, на наш погляд є занадто спрощеним та характеризує прагнення розглядати партії в контексті парадигми традиційного політичного спектру «праві-ліві-центр», що не дає можливості зрозуміти сутність нових партій і веде до помилкових висновків. Так, Партія піратів Північної Європи носять несистемний характер, у той же час вони нічого спільного не мають ні з популізмом, ні з радикалізмом. У той же час, потрібно погодитись з тим, що більшість серед впливових та багаточисельних, в межах так званих несистемних партій – це партії правого толку.

Проведений нами аналіз свідчить про те, що більшість дослідників відносять антисистемні партії до партій правопопулістського толку. У той же час питання про критерії даного типу партій носить яскраво виражений дискусійний характер, а поняття «праворадикальні партії» по відношенню до антисистемних партій має новий зміст і трактується й оцінюється дослідниками по-різному. Сьогодні існує декілька підходів до визначення даного типу партій.

Так, російські дослідники О. Барсуков та С. Бірюков вважають, що на рубежі ХХ-ХХІ ст. виникає нова «права хвиля», для характеристики якої вводять термін «позасистемний напрямок» [4, с. 94] і пропонують свою типологію праворадикальних європейських партій в незалежності від ідеології, цілей та методів діяльності. Це ультраправі, які відстоюють національну ідентичність, соціальну гомогенність та традиційну модель політичного порядку. Їх стратегія - консервативна революція, розрив з існуючою політичною системою та цінностями. До цього типу вони відносять Партію свободи в Австрії, Національний фронт у Франції, Фламандський блок та Фламандський інтерес у Бельгії.

В ХХІ ст. процес схрещення взаємовпливу включив у себе партії мейнстріму та антисистемні партії, внаслідок чого з'явилися гібридні партії, таких як СИРИЗА, яка сьогодні знаходиться при владі, риси гібридності присутні у італійській партії – Рух п'яти зірок, яка офіційно відкидає наявність будь-якої ідеології.

На думку дослідників сила нових антисистемних партій полягає по-перше, що вони використовують відрив партій мейнстріму від своїх виборців, які не збагнули про зміну їх настроїв. Яскравим прикладом може слугувати успіх партії «Альтернатива для Німеччини» на виборах 2017 р. яка відібрала голоси у ХДС. По-друге вони використовують свою привабливість, яку мають у широких масах населення, завдяки своєму протистоянню з елітними групами, що мають чітке та яскраве позиціонування в ЗМІ та соціальних мережах. По-третє, за висловом Е. Гіденса на їх користь грає «нищівна сучасність» в образі глобалізаційних процесів, внаслідок чого відбувається процес розмивання соціальної структури суспільства, а також розмивається ідентичність великих

соціальних груп [15, с. 21]. Вчетверте, сьогодні мейнстріму не вдається ефективно інкорпорувати нові запити суспільства та створювати затребуваний новими соціальними групами політичний дискурс як це було ще недавно

Такі перспективи ролі та значення антисистемних партій особливо правого толку розділяють не всі автори. Так, А. Бадаєва вважає, що їх ресурси фактично вичерпані та посилення їх впливу не має перспектив подальшого росту.

Під впливом антисистемних партій відбувається процес трансформації і партій мейнстріму. Він носить достатньо складний характер та вимагає спеціального аналізу, що неможливо зробити в межах даної статті. Розглядаючи типи партій в сучасних політичних системах, у тому числі європейських держав дослідники виділяють такі типи партії як домінантна, критеріями якої є електоральні успіхи та відсутність перспективи поразки на виборах, тривале перебування при владі, контроль по відношенню до виконавчої влади, що є ключовою характеристикою домінантності, привілейований доступ до основних кадрових призначень у виконавчій та законодавчій владі, її програмні установки визначають вирішальний вплив на суспільний дискурс та свідомість.

Таким чином, констатуємо те, що проблема типологізації партій в сучасній партіології є найбільш актуальною проблемою вона не має однозначного трактування і носить яскраво виражений характер. Якщо поділ партій на дві великі категорії партій мейнстріму з їх класичною парадигмою (праві-ліві-центр) та антисистемні партії визнаються усіма дослідниками. То типологія антисистемних партій, як і саме поняття антисистемності трактується неоднозначно та носить дискусійний характер. Особливо це характерно для партій та політичних рухів правого толку. Всі дослідники говорять про надзвичайні складності класифікації партій, що нещодавно виникли, які поєднують у собі риси та методи дії, які не дають можливості їх класифікувати за критеріями, які маємо на сьогодні.

Список використаної літератури

1. Александров К. А. Картельные политические партии: особенности возникновения и политического участия / К. А. Александров // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. – 2011. - №2. – С. 37-43 ; Aleksandrov K. A. Kartelnye politicheskie partii: osobennosti vznikhnoveniya i politicheskogo uchastiya / K.A. Aleksandrov // Izvestiya vysshikh uchebnykh zavedeniy. Povolzhskiy region. Obshchestvennye nauki. – 2011. - №2. – S. 37-43.

2. Балашов А. Н. Сетевые политические партии: особенности и перспективы в российском политическом процессе / А. Н. Балашов // Среднерусский вестник общественных наук. - 2015. - № 1. - С. 47–55 ; Balashov A. N. Setevye politicheskie partii: osobennosti i perspektivy v rossiyskom politicheskom protsesse / A. N. Balashov // Srednerusskiy vestnik obshchestvennykh nauk. - 2015. - № 1. - S. 47–55 .

3. Бирюков С. «Крайне правые» партии в современной Европе / С. Бирюков, А. Барсуков // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. - № 8. - С. 91-100 ; Biryukov S. «Krayne pravye» partii v sovremennoy Yevrope / S. Biryukov, A. Barsukov // Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya. – 2011. - № 8. - С. 91-100.

4. Белов В. Б. О малых партиях современной ФРГ / В. Б. Белов // Доклады Института Европы. - 2015. - № 314 : Роль малых партий в партийно-политической системе Германии. - С. 7-11 ; Belov V. B. O malykh partiyakh sovremennoy FRG / V. B. Belov // Doklady Instituta Yevropy. - 2015. - № 314 : Rol malykh partiy v partiyno-politicheskoy sisteme Germanii. – S. 7-11.

5. Вайнштейн Г. Трансформация западноевропейского политического ландшафта и институционализация антисистемной политики / Г. Вайнштейн // Международная экономика и международные отношения. - 2018. - Т. 62, № 5. - С. 17 - 28 ; Vaynshteyn G. Transformatsiya zapadnoevropeyskogo politicheskogo landshafta i institutsionalizatsiya antisistemnoy politiki / G. Vaynshteyn // Mezhdunarodnaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya. - 2018. - Т. 62, № 5. - S. 17 - 28.

6. Васильев В. О некоторых особенностях партийно-политического ландшафта ФРГ / В. Васильев // Доклады Института Европы. - 2015. - № 314 : Роль малых партий в партийно-политической системе Германии. - С. 49-59 ; Vasilev V. O nekotorykh osobennostyakh partiyno-politicheskogo landshafta FRG / V. Vasilev // Doklady Instituta Yevropy. - 2015. - № 314 : Rol malykh partiy v partiyno-politicheskoy sisteme Germanii. - S. 49-59.

7. Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже. – Москва : Академический Проект, 2000. - 538 с. ; Dyuverzhe M. Politicheskie partii / M. Dyuverzhe. – Moskva : Akademicheskii Proekt, 2000. - 538 s.

8. Кузнецов А. В. Современное положение малых партий в Германии / А.В. Кузнецов // Доклады Института Европы - 2015. - № 314 : Роль малых партий в партийно-политической системе Германии. - С. 21 – 27 ; Kuznetsov A. V. Sovremennoe polozhenie malykh partiy v Germanii / A. V. Kuznetsov // Doklady Instituta Yevropy - 2015. - № 314 : Rol malykh partiy v partiyno-politicheskoy sisteme Germanii. - S. 21 – 27.

9. Меден Н. Малые партии в современной политической системе Германии / Н. Меден // Доклады Института Европы. - 2015. - № 314 : Роль малых партий в партийно-политической системе Германии. - С. 59 – 72 ; Meden N. Malye partii v sovremennoy ppoliticheskoy sisteme Germanii / N. Meden // Doklady Instituta Yevropy. - 2015. - № 314 : Rol malykh partiy v partiyno-politicheskoy sisteme Germanii. - S. 59 – 72.

10. Михеева Г. М. Сравнительная характеристика современных российских и европейских политических партий / Г. М. Михеева // Вестник РГГУ. Серия : Политология. История. Международные отношения. - 2016. - №2(4). - С. 134 – 146 ; Mikheeva G. M. Srvnitelnaya kharakteristika sovremennykh rossiyskikh i evropeyskikh politicheskikh partiy / G.M. Mikheeva // Vestnik RGGU. Seriya : Politologiya. Istoriya. Mezhdunarodnye otnosheniya. - 2016. - №2(4). - S. 134 – 146.

11. Морозова О. С. Онлайн-партии как новое явление партийной и избирательной системы [Электронный ресурс] / О. С. Морозова // nauka-rastudent.ru: электронный научно-практический журнал. – 2015. - № 7. - Режим доступа : <http://nauka-rastudent.ru/19/2827/> ; Morozova O. S. Onlayn-partii kak novoe yavlenie partiynoy i izbiratelnoy sistemy [Yelektronniy resurs] / O. S. Morozova // nauka-rastudent.ru: elektronnyy nauchno-prakticheskiy zhurnal. – 2015. - № 7. - Rezhim dostupu : <http://nauka-rastudent.ru/19/2827/>

12. Павлов В. Эволюция партийной системы ФРГ: роль малых партий / В. Павлов // Доклады Института Европы. - 2015. - № 314 : Роль малых партий в партийно-политической системе Германии. - С. 28 – 48 ; Pavlov V. Evolyutsiya partiynoy sistemy FRG: rol malykh partiy / V. Pavlov // Doklady Instituta Yevropy. - 2015. - № 314 : Rol malykh partiy v partiyno-politicheskoy sisteme Germanii. - S. 28 – 48.

13. Парфенова Ю. В. Сетевые партии как новые акторы публичной политики в условиях кризиса парламентаризма / Ю. В. Парфенова // Политическая экспертиза: ПОЛИТЭК. – 2015. – Т. 11, № 2. – С. 124-130 ; Parfenova Yu. V. Setevye partii kak novye

акторы publichnoy politiki v usloviyakh krizisa parlamentarizma / Yu. V. Parfenova // Politicheskaya ekspertiza: POLITEKS. – 2015. – Т. 11, № 2. – С. 124-130.

14. Поцелуев С. П. Символические партии как культурно- политический феномен: немецкий опыт в российской перспективе / С. П. Поцелуев // Полис. Политические исследования. - 2015. - № 4. - С. 22-33 ; Potseluev S. P. Simvolicheskie partii kak kulturno-politicheskiy fenomen: nemetskiy opyt v rossiyskoy perspektive / S. P. Potseluev // Polis. Politicheskie issledovaniya. - 2015. - №4. - S. 22-33.

15. Сергеев В. М. Политика “мейнстрима” и ее альтернативы в современном западном мире: на пути от мирового экономического кризиса к “невозможной политике”? / В.М. Сергеев, А. А. Казанцев, К. Е. Петров // Полис. Политические исследования. - 2017. - № 3. - С. 8 - 29 ; Sergeev V. M. Politika “meynstrima” i ee alternativy v sovremennom zapadnom mire: na puti ot mirovogo ekonomicheskogo krizisa k “nevozmozhnoy politike”? / V. M. Sergeev, A. A. Kazantsev, K. Ye. Petrov // Polis. Politicheskie issledovaniya. - 2017. - №3. - S. 8 - 29.

16. Сморгунов Л. В. Сетевые политические партии / Л. В. Сморгунов // Полис. Политические исследования. - 2014. - № 4. - С. 21 – 37 ; Smorgunov L. V. Setevye politicheskie partii / L. V. Smorgunov // Polis. Politicheskie issledovaniya. - 2014. - № 4. - S. 21 – 37.

17. Сморгунов Л. В. Феномен новых партий и его влияние на электоральное поведение / Л. В. Сморгунов // Человек. Сообщество. Управление. - 2008. - № 1. - С. 4 – 16 ; Smorgunov L. V. Fenomen novykh partiy i ego vliyanie na elektoralnoe povedenie / L.V. Smorgunov // Chelovek. Soobshchestvo. Upravlenie. - 2008. - № 1. - S. 4 – 16.

18. Спасский Е. Н. Трансформация политических партий и их типологическая концептуализация: опыт западной партологии / Е. Н. Спасский // Политика. - 2008. - № 2. - С. 103 - 113 ; Spasskiy Ye. N. Transformatsiya politicheskikh partiy i ikh tipologicheskaya kontseptualizatsiya: opyt zapadnoy partologii / Ye. N. Spasskiy // Politiya. - 2008. - № 2. - S. 103 - 113.

19. Хенкин С. М. Феномен Подемос / С. М. Хенкин // Ибероамериканские тетради. - 2016. - Вып. 1. - С. 15-20 ; Khenkin S. M. Fenomen Podemos / S. M. Khenkin // Iberoamerikanskije tetradi. - 2016. - Vyp. 1. - S. 15-20.

20. Bordignon F. Fiva stars and a cricket. Beppe Grillo Shakes Italian Politics / F. Bordignon, L. Ceccarini // South European Society and Politics. - 2013. – Vol. 18, Issue 4. - P. 427 – 449.

21. Hartleb F. All Tomorrow's Parties: The Changing Face of European Party Politics [Electronic resource] / F. Hartleb // Wilfried Martens Centre for European Studies. – Mode of access : <https://martenscentre.eu/publications/all-tomorrow's-parties-changing-face-european-party-politics>

22. Katz R. The Ascendancy of the Party in Public Office: Party Organizational Change in Twentieth- Century Democracies [Electronic resource] / R. Katz, P. Mair // Political Parties: Old Concepts and New Challenges / R. Gunther, J. Ramón Montero, J. J. Linz. – Oxford : Oxford University Press, 2009. - Mode of access : <https://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/0199246742.001.0001/acprof-9780199246748-chapter-5>

23. Kirchheimer O. Der Wandel des Westeuropäischen Parteiensystems / O. Kirchheimer // Politische Vierteljahresschrift. -1965. - Vol. 6, № 1. – P. 20-41.

24. Lenk K. Theorie und Soziologie der politischen parteien. Hrsg. und eingel. von K. Lenk und F. Neumann / K. Lenk, F. Neumann. - Luchterhand Verlag GmbH, 1974. - 390 p.
25. Clarke A. Governments and citizens getting to know each other? Open, Closed, and Big Data in Public Management Reform [Electronic resource] / A. Clarke, H. Margetts // Policy & Internet. - 2014. - Vol. 6, Issue 4. - Mode of access : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/1944-2866.POI377>
26. Margetts H. The cyber party [Electronic resource] / H. Margetts // Causes and Consequences of Organisational Innovation in European Political Parties. - Workshop № 22. - Mode of access : http://www.governmentontheweb.org/sites/governmentontheweb.org/files/Cyber_party_paper.pdf
27. Margetts H. Virtual organizations [Electronic resource] / H. Margetts // The Oxford Handbook of Public Management / ed. by E. Ferlie, L. E. Lynn Jr., Ch. Pollitt. - 2009. - Mode of access : <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199226443.001.0001/oxfordhb-9780199226443-e-14>
28. Pelinka A. Vom glanz und elend der parteien: Struktur - und funktionswandel des osterreichischen parteiensystems / A. Pelinka. - Innsbruck ; Wien ; Bozen : StudienVerl, 2005. - 18 p.
29. Simoleit J. Was sind "Kleinparteien"? [Electronic resource] / J. Simoleit // Bundeszentrale für politische Bildung. - 2009. - Mode of access : <http://www.bpb.de/politik/grundfragen/parteien-in-deutschland/42190/was-sind-kleinparteien?p=all>
30. Tavits M. Party systems in the making: The emergence and success of new parties in new democracies / M. Tavits // British Journal of Political Science, Cambridge University Press. - 2008. - Vol. 38, № 1. - P. 113-133.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2019 р.

K. Karaman

THE PROBLEM OF TYPOLOGY IN CONTEMPORARY PARTY STUDIES

The processes of transformation of party systems in European countries are analyzed in the article. The emphasis is done on one of its processes of new parties appearing and their identification. On the basis of analysis of literature the thesis is grounded that the problem of classification of new parties is too disputable. Nowadays there are no common criteria in terms of which it is possible to carry out the process of identification. The commonly spread approach is their classification into parties of systematic type or mainstream parties and antisystematic parties. In terms of antisystematic parties there no common criteria that allow to define such parties. Antisystematic parties as the most part of researchers think, are the right-wing parties which are characterized by populism, antiglobalism, negative attitude towards any type of integration. In literature it is also possible to come across with such notions as hybrid parties or one-issue parties. The conclusion is made that in party studies there is a kind of search for new criteria for describing and analyzing new parties.

Key words: *typology, partology, mainstream party, system parties, antisystem parties.*